

СРЕТО ТАНАСИЋ*

Институт за српски језик САНУ

Београд

ЗАВИСНЕ КОНТРАСТНЕ РЕЧЕНИЦЕ**

У раду се говори о једном типу зависносложене реченице са везником *док* којом се исказује супротно значење. Тражи се одговор на питање како се на синтаксичком плану овај тип реченице разликује од зависносложене временске реченице с истим тим везником.

Кључне речи и изрази: савремени српски језик, синтакса, сложена реченица, везник *док*, зависна контрастна реченица.

У нашим граматица се при опису супротних реченица указује на један тип тих реченица које се повезују везником *док*. Тако се у великој синтакси Михаила Стевановића међу везницима супротних реченица наводи и овај: „... супротне реченице се за оне према којима имају такав однос обично везују супротним везницима, изразима и речцама *а, али, већ, нејо, но, док, ња и ипак, ња и њри њом, ња и њоред њоја, њак, међу њим* и сл.“ (СТЕВАНОВИЋ 1991: 799). Нешто даље он посвећује посебан параграф овим реченицама, гдје о овоме везнику као везнику супротних реченица каже и следеће: „За његову функцију спољног знака везе реченице у паратакси често налазимо потврде у језику свакодневне комуникације, као и у језику писаца ...“, па наводи и ове примјере: *Док су ранији рефлексивни њесници били књижки ладни...*, Ракић је у исто време и мисаон и топао (Ј. Скерлић), Сви су они, насупрот оцу, били сањалачки и меки људи, *док је немирни Јован одговарао њој њуно очевом схвањању човека* (Б. Ћосић) (СТЕВАНОВИЋ 1991: 806–807). И у граматици Живојина Станојчића и Љубомира Поповића овим реченицама се приписује статус супротних реченица, уз нешто другачије виђење статуса тих реченица: они их не наводе у поглављу о супротним реченицама,

* sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао у оквиру рада на пројекту 178021 *Ојис и сѡндаргдизација савременој српској језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

већ у уводном поглављу гдје се говори о врстама напоредних односа и везницима за поједине типове напоредности, у напомени: „У супротне везнике често се убраја и временски везник *док* употребљен у реченицама као што је *Док* једни раде, други ленствују, или: Једни ленствују, *док* други раде. Ово је у ствари псеудозависна, тј. привидно зависна временска реченица: њена форма (уп. везник *док*) јесте форма временских реченица, али је значењски однос (исказивање конфронтације) као код супротних реченица ...“ (СТАНОЈЧИЋ И ПОПОВИЋ 2005: 353). Из овога се види да аутори ове граматике уочавају да овакве реченице имају извјесну посебност, о чему свједочи и чињеница да их и међу супротним посебно издвајају. У граматици Павице Мразовић (и Зоре Вукадиновић) ове реченице се подводе под независне супротне реченице будући да овај везник наводи међу супротним везницима (конјункторима), уп. и: „Овај конјунктор повезује само независне реченице“ (МРАЗОВИЋ 2009: 422). Поред значења супротности које се исказује овим реченицама, за наше граматичаре је потврда њихове припадности независним супротним реченицама и чињеница да се у њима везник *док* може замјењивати супротним везником *а* (МРАЗОВИЋ 2009: 422); с тим везником пореди се везник *док* и код М. Стевановића (СТЕВАНОВИЋ 1991: 807). Треба рећи да и друге наше граматике, и оне нешто старије, исто гледају на овај тип реченица¹. Интересантно је да томе није засметала чињеница да се код оваквих реченица везник (*док*) може наћи и на почетку, за разлику од свих других супротних реченица – са супротним везницима, односно свих независних реченица – изузимајући редупликацију (нпр. *или* – *или*). А та чињеница је уочена и истицана: „За разлику од везника *а*, који је увек на почетку друге, *док* може бити и на почетку прве реченице“ (СТЕВАНОВИЋ 1991: 807)². У раду посвећеном овим реченицама Милош Ковачевић је показао да се везник *док* у њима и у свему другом понаша различито од координираних везника, односно да се понаша као и други зависни везници (КОВАЧЕВИЋ 1998: 155). По синтаксичким критеријумима овакве реченице се никако не могу сврставати у независне супротне.

Кад је јасно да се не ради о независносколоженој супротној реченици, остаје питање да ли је онда ово подврста зависносколожених временских реченица с везником *док*. Према ономе што је наведено из овдје помињаних граматика, јасно је да их аутори граматика не сматрају за такве и не наводе их у одговарајућим поглављима о зависносколоженим временским реченицама. Такође, оваквим реченица-

¹ В. КОВАЧЕВИЋ 1998.

² На ту чињеницу указује се и у граматици МРАЗОВИЋ 2009: 422.

ма није поклонила пажњу ни Ивана Антонић у својој монографији о временској реченици (АНТОНИЋ 2001), из чега јасно проистиче да ни за њу то нису временске реченице. У помињаном чланку М. Ковачевић ове реченице такође не сврстава у временске реченице, него их одређује као посебан тип сложених зависних реченица – са *зависном контрарасјинном клаузом* (КОВАЧЕВИЋ 1998: 151). Дакле, ради се о врсти зависних реченица које имају свој пандан међу независносложеним реченицама³.

После свега реченог остаје да се испита однос између ових зависних реченица и временских реченица с истим везником – *док*. Пошто и једне и друге припадају зависним реченицама и пошто имају заједнички везник, поставља се питање како се оне међусобно разликују, има ли међу њима и какве формалне, синтаксичке разлике или је разлика само на семантичком плану. Колико ми је познато, у нашој литератури се ово питање досада није постављало.

Кад су посриједи временске реченице, значајну улогу у њиховом конституисању, поред везника, играју и вид и вријеме глагола у предикату управне и зависне просте реченице (клаузе)⁴. Зато је потребно поћи од тога како се вид и вријеме глагола понашају у временској реченици с везником *док* да би се видјело има ли у том погледу разлика између ње и зависне контрастне реченице.

Реченице с везником *док* и предикатима од несвршених глагола исказују радње које карактерише временска напоредост (СТЕВАНОВИЋ 1991: 874). Тако је у примјерима:

[1]

1. *Док се* на производним тракама *уходава* производња „флориде“, „Заставини“ стручњаци раде на стварању нових варијанти овог модела (ТАНАСИЋ 1996: 101).
2. *Докле њпроси*, златна уста *носи* (ТАНАСИЋ 1996: 101).
3. *Док је њролазио* међу бедемима, под огромним сводовима капија и *јахао* на мост, на воду широку, пред зелене врбаке и велика небеса, рука му *је висила*, држећи сабљу без снаге (Црњански, 243).
4. *Зажале* што га нису боље и свестраније разгледали *док је* још *њролазио* вишеградским сокацима (СТЕВАНОВИЋ 1991: 874).

³ Могло би се говорити о *зависносложеној суђројној реченици*, али то би могло да доводи до пометње јер је у нашој традицији, и у литератури, супротна реченица постојала искључиво међу независносложеним.

⁴ Тиме се у нашој литератури бавила нпр. Ксенија Милошевић, в. Милошевић 1982; Милошевић 1982а.

5. Ма и ја њему *доскочим док ѿриѿаљујем* свијећу ватром с бадњака (ТАНАСИЋ 1996: 102).
6. *Док би* деца *сѿавала*, старији *би ѿриѿремили* доручак⁵.
7. *Док се нева обуче*, свадба *се ѿровуче* (ТАНАСИЋ 1996: 102).
8. *Док су* Аранђела Исаковича *водили* у кућу, са високог дрвеног трема, *сѿази* у даљини реку и Сунце ... (Црњански, 201).
9. *Док је* над њим *ѿрочииѿана* казна, са хартије са које су висили велики, црвени печати, под заставом, уз лупу добоша, осуђњни *је* згрчених колена *лежао* на земљи... (Црњански, 37).
10. *Поѿлегаћу* каква је околина града *док* моји другови *слушају* предавање.
11. *Док је* мајка *сѿремила* ручак, ћерке су гостима *ѿоказале* своје колекције слика.
12. *Крѿкаћу* орахе ... и *ѿриѿкаѿи док буде ѿрајала* непогода (ТАНАСИЋ 2005: 445; Д. Ненадић).
13. И *док се буде обраћао* присталицама, у суботу, Томислав Николић *ће се наћи* пред озбиљном дилемом ... (НИН 14. 04. 2011, 11).

Наведени примјери илустрјују какве подтипове временских реченица с овом, за овај рад интересантном, варијантом везника *док*⁶ познаје српски језик. Као што се види, у овим реченицама *се* *обавезно* *исказује* *исѿовременосѿи радњи/сѿѿуација* именованих предикатима управне и зависне клаузе. Најчешће се јављају реченице са имперфективним видом глагола у предикатима обје клаузе; кад је по сриједи неререференцијална употреба глагола, ту се прикључује и перфективни презент за садашњост (7) и потенцијал за прошлост (6).

Такође, често се имперфективним глаголом у зависној клаузи исказује временски оквир за извршење перфективне прошле радње (8), или будуће (13), ређе су реченице са обрнутим распоредом глаголског вида (9) и оне гдје је у обје исказана перфективна прошла радња (11); слична могућност се јавља и на плану неререференцијалне садашњости. Имперфективни презент може исказати и садашње

⁵ О временској употреби потенцијала у савременом српском језику в. ТАНАСИЋ 2005: 461 и 462.

⁶ Друга варијанта овог везника, која није интересанта за ову тему може се илустровати реченицом Нећу ти доћи *док ме не ѿзовеш*.

вријеме у оквиру којег ће се (из)вршити нека радња исказана обликом футура првог (10). Али та будућа радња се не може (из)вршити изван оквира садашње радње исказане имперфективним презентом.

Важно је подсјетити се и на то да се за будућу радњу исказану обликом футура првог везује друга будућа радња у временским клаузама с везником *док* овог типа искључиво тако што се та друга радња именује обликом футура другог (12–13) или (у неким случајевима) перфективним презентом као његовом замјеном).

Кад су у питању зависне контрастне реченице, уочава се да се често успостављају другачији временски односи између управне и зависне клаузе, тј. да их не карактерише истовременост радњи/ситуација исказаних у предикатима. Следећи примјери илуструју такву ситуацију.

[2]

1. *Док су се* некадашњи симболисти или надреалисти, рецимо, *окуљали* око поетичког интереса, данашње књижевне групе *имају* мало другачију стратегију... (НИН 14. 04. 2011, 49).
2. Уз Антића *је остало* пет одборника, *док* осталих десет *подржава* председника општине Владана Васића (НН 23. 06. 2010, 15).
3. *Док је* просек зарада 2000. године *био* на нивоу просека у Србији, данас *је* просек зарада у Нитексу 10.000 динара ... (НН 5. 07. 2010, 4).
4. *Док су* у развијеним европским земљама трговински или ланци брзе исхране већ одавно десетине својих продајних објеката *усмерили* на продају искључиво халал производа, у Србији тога *нема* (НИН 13. 01. 2011, 26).
5. *Најављено је* учешће домаћих и гостујућих песника *док ће* уметници који учествују на колонији *илустрирају* песме (НН 8. 08. 2010, 14).
6. Мултипле или вишеструке анеуризме ендоваскуларним третманом *решавају се* у једном чину *док би* хируршка интервенција *морала би* *примењена* на свим артеријама са анеуризмом (НИН/Здравље 3. 03. 2011, 9).
7. „БиХ је држава Бошњака, као темељног народа“, *док би се* Србима и Хрватима *обезбедила* нека врста културне аутономије (НИН 13. 01. 2011, 70).
8. Потпредседник општине Будва ... *пробало би да буде* *подринути* операцији, *док је* председник те општине ... из

Истражног затвора у Спужу, након што му је позлило, поново *йребачен* у Клинички центар у Подгорици (Пол. 27. 03. 2011, 2).

Оваква комбинација глаголских облика у управној и зависној клаузи не јавља се у зависној временској реченици с везником *док*. Како се види, у прва четири примјера супротстављају се предикације са временским значењем прошлости и предикације с временским значењем садашњости, предикације с временским значењем прошлости и предикације с временским значењем будућности (5), предикације са значењем садашњости и предикације исказане потенцијалом (6 и 7), предикације са значењем прошлости и предикације исказане потенцијалом (8). Ни овдје се не може говорити о постојању односа истовремености између радњи/стања исказаних предикатима у клаузама повезаним везником *док*.

У помињаном раду Милош Ковачевић наводи конструкције с дативом као еквиваленте зависној контрастној клаузи, као и *конструкцију сујрої + даїив*, а ту су конструкције *сујроїно + даїив* и *за разлику од + їениїив*. Ковачевић истиче да се готово увијек таква клауза може трансформисати у поменуте конструкције које имају значење адвербијалне одредбе контраста⁷. И заиста у савременом српском језику такве конструкције се јављају. Мада оне не представљају тему овог рад, овдје ћу навести неколико таквих примјера:

[3]

1. *Насујрої владиној їолиїици* ондашња опозиција била је русофилска (СТЕВАНОВИЋ 1991: 379; Ј. Скерлић).
2. *За разлику од браїа*, никада нисте показивали интересовање за политику? (ВН 26. 03. 2006, 17).

Могло би се извршити поређење простих реченица с оваквим адвербијалним одредбама и зависнослужених контрастних реченица, међутим, то излази из задате теме овог рада. У сваком случају, овакве одредбе у простој имају функцију саобразну функцији зависне контрастне клаузе у сложеној реченици, мада има назнака да би се могла утврдити и нека правила у избору једног или другог синтаксичког средства.

⁷ КОВАЧЕВИЋ 1998: 156.

Оваква синтагма може се увести у готово сваку зависну контрастну реченицу, док њено увођење у временску реченицу с везником *док* нема смисла, уп.:

[2']

- 7' БиХ је држава Бошњака, *док* би се *насујроић* *шо*ме Србијама и Хрватима *обезбегила* нека врста културне аутономије.
- 6' Мултипле или вишеструке анеуризме ендоваскуларним третманом решавају се у једном чину *док* би *насујроић* *шо*ме хируршка интервенција *морала бићии* *примењена* на свим венама са анеуризмом.
- 4' *Док* су у развијеним европским земљама трговински или ланци брзе исхране већ одавно десетине својих објеката усмерили на продају искључиво халал производа, у Србији *насујроић* *шо*ме тога нема.

У прва два овдје наведена примјера ове синтагме се понашају као конкретизатори везничког значења, а у трећем примјеру се јавља у управној клаузи са својим значењем, и опет потврђује значење ове зависносложене реченице. Интересантно је да постоји законитост у погледу могућности увођења ове синтагме: кад је управна клауза на првом мјесту, синтагма се уводи у зависну клаузу; кад је зависна клауза на првом мјесту, синтагма се уводи у управну клаузу. Другим ријечима, ова синтагма се увијек уводи у клаузу која је на другом мјесту у реченици, потврђујући тако њену супротстављеност првој.

На крају треба рећи да су једнако честе и зависне контрастне реченице гдје радње/ситуације исказане предикатима у оваквим реченицама припадају истом времену. То илуструју следећи примјери.

[4]

1. Један министар је својевремено у шали рекао да демократска странка и сам Тадић најбоље *функционишу* у кампањама, *док* се нагло *ојушићају* између избора (НИН 13. 01. 2011, 11).
2. Лечење анеуризме је оправдано, *док* анеуризме величине изнад 5мм *ипреба* озбиљно узети у обзир за лечење (НИН/Здравље 3. 03. 2011, 9).

3. ...људи су били физички активнији и мршавији, а *јели су* влакнасту храну, што значи више житарица с целим зрном и поврћа, *док* висококалоричних зашећерених напитака *није било* (НИН 13. 03. 2011, 239).
4. ЕПС *ће њокриваићи* трошкове само у висини своје произвођачке цене (око три евра по киловату), *док ће* гарантовану цену преко тога *илаћаићи* грађани (НИН 13. 01. 2011, 31–32).
5. У Народној банци *кажу* да банке могу почети са применом ових мера, *док* банкарски *кажу* да им је остало само да „дотерају“ своје коначне понуде (НИН 14. 04. 2011, 23).
6. ...јединице у систему језичком *џриџагају* класи А или класи Б, *док се* у реализацији његовој оне *расџоређују* као остварења која препознајемо вредносним судовима... (Радовановић, 132).
7. Небојша Дивљан, генерални директор куће..., ускоро *наџушиа* ову функцију, *док* на његово место *долази* Италијан (НИН 17. 03. 2011, 30).

Последњи примјер показује да понекад у оваквим реченицама нема мјеста за увођење контрастне адвербијалне одредбе.

Иако се у овим реченицама заиста ради о радњама/ситуацијама исказаним предикатима управне и зависне клаузе које припадају истом временском плану, оне не припадају временским реченицама већ зависним контрастним. Јасно је да овдје нема услова за успостављање временског односа међу радњама/ситуацијама, него се успоставља однос супротности. Да постоје ситуације гдје се не може успоставити темпорални однос између двије предикације, навела је примјер и Ивана Антонић у својој помињаној монографији и истакла да оне повезане везником *док* успостављају однос супротности: „У примеру Моја јерес била је нарочито снажна У ТОКУ СНА, *КАДА је осећање вечности њосџајало још моћније*,... (...) темпорални детерминатор у номиналној форми, који претходи темпоралној клаузи, управо омогућује замену везника КАД(А) везником ДОК, јер се ради о две предикације које самостално нису у стању да успоставе чвршћу темпоралну везу, па ако се изостави номинална форма и изврши замена везника долази чак до промене категоријалног значења – темпоралност прелази у адверсативност: Моја јерес била је нарочито снажна ДОК (/А) *је осећање вечности њосџајало још моћније*,... “ (Антонић 2001: 97). Наравно, овдје се мисли на замјену категоријалног значења при трансформацији једне реченице с времен-

ском одредбом у ову другу. Поред тога, у све зависне клаузе у овим реченицама може се увести синтагма са контрастним адвербијалним значењем *насујрој ѿме*, која представља конкретизатор значења везника у њима.

Истакао сам већ да се за управну клаузу са футуром првим у предикату преко везника *док* везује временска клауза са обликом футура другог⁸ у предикату: *Док будем ѿуѿовао*, посматраћу природне лепоте. Кад је посриједи овај тип зависне реченице с везником *док*, то правило не важи, о чему свједоче горенаведени примјери:

1. ЕПС *ће ѿокривати* трошкове само у висини своје произвођачке цене (око три евра по киловату), *док ће* гарантовану цену преко тога *ѿлаћати* грађани. Или:
2. Они који су имали среће да сачувају посао *моћи ће* да смање своје месечне рате за око 50 евра, односно да у наредне две године враћају само камату, али не и главницу, *док ће* онима који су остали без посла враћање кредита *бити сѿојирано* (НИН 14. 04. 2011, 22).

Може се овдје утврдити још један случај разликовања контрастних и временских реченица с везником *док*, а то је у вези с могућношћу јављања модалних глагола који траже допуну у временској и контрастној клаузи. Наиме, И. Антонић је утврдила да за временске реченице с везником *док* није карактеристично јављање ових глагола у зависној клаузи: „Скрећем пажњу и на примере у којима је субординирана предикација састављена по моделу семикопулативни модални глагол + пунозначни имперфективни или перфективни глагол. У таквим случајевима замена везника КАД(А) везником ДОК барем се осећа као стилски некоректна, мада у принципу није немогућа: Бије келнере КАД *хоће га ѿа ѿреваре (...)> ...? ДОК хоће да га преваре*“ (Антонић 2001: 97). За зависну контрастну реченицу ово ограничење није карактеристично, односно у зависној клаузи ове реченице јављају се глаголи из ове класе:

[5]

1. Лечење анеуризме је оправдано, *док* анеуризме величине изнад 5 мм *ѿреба* озбиљно узети у обзир за лечење (НИН/Здравље 3. 03. 2011, 9).

⁸ Види о овоме Стевановић 1991, Милошевић 1982 и Милошевић 1982б, на одговарајућим странама, односно у Танасић 2005.

2. Мултипле или вишеструке анеуризме ендоваскуларним третманом *решавају* се у једном чину *док би* хируршка интервенција *морала бићи примењена* на свим артеријама с анеуризмом (НИН/Здравље 3. 03. 2011, 12).
3. Тај критеријум подразумева да свака зависна клауза *врши* функцију „одредбе или допуне“, *док* ни једна независна клауза *не може вршићи* ни одредбену ни допунску синтаксичку функцију ... (КОВАЧЕВИЋ 1996: 156).
4. Тадић *има* озбиљну тактичку предност јер *зна* да парламентарну већину неће дирнути чак ни јавно понижени Динкић, *док* Николић *зна* да себи не сме да дозволи два сломљена прозора ... (НИН 14. 04. 2011, 12).
5. ... Милош Бугарин, председник Привредне коморе Србије, сматра да је Кувајт пожељан партнер Србије, те да *би могао да инвестира* у туризам, здравство, пољопривреду и инфраструктуру наше земље, *док би* тамошње компаније *могле да учествују* и у приватизацији државних предузећа (НИН 14. 04. 2011, 21).
6. ... премијер Мирко Цветковић је новинарима објаснио да су могуће три опције – да Телеком Аустрија *понуди* 1,4 милијарде евра, да *не побољша* финансијску понуду, што би за Србију било неприхватљиво, *док би* трећа опција *била* да побољшају понуду, али да она буде испод 1,4 милијарде евра ... (НИН 14. 04. 2011, 27).
7. „БиХ је држава Бошњака, као темељног народа“, *док би се* Србима и Хрватима *обезбедила* нека врста културне аутономије (НИН 13. 01. 2011, 70).
8. ...по тој *би* логици лингвистика *сјадала* у „меке“ науке, гледано, рецимо, из угла математике или физике, *док би*, гледано из угла хуманиорума, несумњиво, у многим данашњим облицима њеним, *сјадала* у „тврде“ науке... (Радовановић, 20).

У овим примјерима се не успоставља временски однос између радњи/ситуација исказаних предикатима управне и зависне клаузе, него се успоставља однос супротности. То потврђује и чињеница да је у овим реченицама могуће увести прилошку одредбу с контрастним значењем: Лечење анеуризме је оправдано, *док насупрот њој* лечење анеуризме величине преко 5 мм *и треба* озбиљно схватити. Овдје бих само додао да има смисла ограда И. Антонић у вези

с поменутиим ограничењем: могуће је да се овакви глаголи ипак нађу у предикату зависне временске клаузе с везником *док*: *Док морамо да радимо*, не можемо се бунити. Али је истина да у многим случајевима није уобичајена употреба везника *док* у оваквој временској реченици. У петом примјеру модални глагол се нашао у модалном глаголском облику – потенцијалу, а у шестом и седмом примјеру предикат зависне клаузе је у облику потенцијала, а нема модалног глагола.

Јављају се и примјери када није могуће са сигурношћу одредити значење везника *док*, односно утврдити је ли ријеч о зависној временској или зависној контрастној реченици.

[6]

1. *Док* Поповић на трагикомичан начин, с дозом сарказма, говори о великој миграцији наших људи у иностранство, Павловић се осврће на драматичне догађаје у Чехословачкој (НН 5. 07. 2010, 14).
2. *Док* Србија бележи све мању зараду од туризма, српски туристи у иностранству остављају све више новца (ВН 24. 07. 2010, 8).

У овим реченицама се може препознати и временска и компонента супротности; о којој се ради – може се утврдити само на основу ширег контекста. У зависну клаузу ових реченица може се увести синтагма *насујроӣ ѿо̄ме* са значењем прилошке одредбе за контраст и тада се потискује временска компонента.

Међутим, то није ништа посебно: и у синтакси се некад хомонимија разрешава само у ширем контексту или се и не разрешава у сваком случају, па опет не долази до већег неспоразума у примању поруке.

Све што је у раду изнесено може се свести у следећи кратак закључак. Циљ рада је био да се утврди има ли и какве синтаксичке разлике између зависне контрастне реченице с везником *док* и зависне временске реченице с истим везником. Проведена анализа је показала да постоје разлике. Прије свега, зависне временске реченице с везником *док* карактерише истовременост радњи/ситуација исказаних предикатом управне и зависне клаузе, а код зависних контрастних реченица таква истовременост није обавезна. Код зависних временских реченица с везником *док* на плану будућности јавља се футур други или презент као његов еквивалент према футу-

ру првом у управној клаузи. У зависносложеној контрастној реченици појава футура другог или презента није могућа у зависној клаузи, али се и у зависној и у управној клаузи може појавити футур први, што није карактеристично за временске реченице. Постоје и такви случајеви кад радње/ситуације исказане предикатима зависне контрастне реченце припадају истом временском плану, али се међу њима не успоставља временски однос, него је посриједи однос супротности. Зато се у клаузу која се контрастира с претходном у таквим реченицама по правилу може уврстити синтагма *насујроѿ ѿоѿе*, или нека друга, са значењем адвербијалне одредбе контраста, што није могуће кад су посриједи временске реченице с везником *док*. И, на крају, у савременом српском језику нису уобичајене временске реченице с везником *док* са модалним глаголима или модалним глаголским облицима у временској клаузи, док је то могуће код зависних контрастних реченица. Постоје ријетки случајеви кад је теже без ширег контекста утврдити о коме типу зависне реченице се ради, али то и није једини случај синтаксичке хомонимије.

Извори

- ВН – *Вечерње новостѿи*, дневни лист, Београд.
 НИН – *НИН*, недељне новине, Београд.
 НН – *Народне новине*, дневни лист, Ниш.
 Пол. – *Полиѿика*, дневни лист, Београд.
 Радовановић – Милорад Радовановић, *Увод у фази линѿвисѿику*, Сремски Карловци – Нови Сад, 2009.
 Црњански – Милош Црњански, *Сеобе*, прва књига, Нолит, Београд 1973.

Лѿѿераѿура

- АНТОНИЋ 2001 – Ивана Антонић, *Временска реченица*, Нови Сад – Сремски Карловци.
 КОВАЧЕВИЋ 1998 – Милош Ковачевић, *Сложена реченица с конѿрасѿном зависном клаузом*, у: *Синѿакса сложене реченице*, Рашка школа, Београд, 151–157.
 МИЛОШЕВИЋ 1982 – Ксенија Милошевић, *Улоѿа ѿлаѿолских облика у сложенеј реченици са ѿемѿоралном клаузом у савременом срѿскохрваѿском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане 11/2, Београд, 125–137.

- МИЛОШЕВИЋ 1982а – Ксенија Милошевић, *Улога аспектијске значења у предсјављању хронолошке дејтерминације у сложеној реченици с темпоралном клаузом у српскохрватском језику*, Књижевни језик 11/2, Сарајево, 49–62.
- МИЛОШЕВИЋ 1982б – Ксенија Милошевић, *Обилежаване будућности у српскохрватском језику*, Књижевни језик 11/1, Сарајево, 1–12.
- МРАЗОВИЋ 2009 – Павица Мразовић у сарадњи са Зором Вукадиновић, *Грамајшика српској језика за странце*, друго, прерађено и допуњено издање, Сремски Карловци – Нови Сад.
- СТАНОЈЧИЋ И ПОПОВИЋ 2005 – Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Грамајшика српској језика*, десето издање, Београд.
- СТЕВАНОВИЋ 1991 – Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II. Синтакса*, пето издање, Београд.
- ТАНАСИЋ 1996 – Срето Танасић, *Презент у савременом српском језику*, Институт за српски језик САНУ, Београд.
- ТАНАСИЋ 2005 – Срето Танасић, *Синтакса глагола*, у: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременог српској језика: Простја реченица*, у редакцији Милке Ивић, Београд – Нови Сад.

Резюме

Срето Танасић

ПОДЧИНЕННЫЕ КОНТРАСТНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

В современном сербском языке существует один тип предложений с союзом *док*, которые до сих пор недостаточно описаны. Синтаксически они не принадлежат сложносочиненным противительным предложениям, несмотря на то, что они на семантическом уровне сходны между собой, в то время как на синтаксическом уровне обладают особенностями, характерными для всех сложноподчиненных предложений. С другой стороны данные предложения невозможно отнести ни к придаточным предложениям времени с союзом *док*. Автор в данной работе описал синтаксические характеристики указанного типа предложений и показал, в чем они отличаются от сложноподчиненных временных предложений с союзом *док*. В первую очередь сложноподчиненные предложения времени с союзом *док* характеризуются наличием одновременности действий, выраженных предикатом управляющей и подчиненной темпоральной клаузы. В

сложноподчиненных контрастных предложениях такая ситуация может отсутствовать. В подчиненной временной клаузе с союзом *док* на уровне будущего встречается будущее второе время или презенс как его эквивалент по отношению к будущему первому времени в управляющей клаузе. В сложноподчиненном контрастном предложении такое распределение глагольных форм невозможно, однако возможно появление формы будущего первого и в управляющей и в подчиненной клаузе. И наконец, имеются случаи, когда действия управляющей и подчиненной клаузы в контрастном предложении принадлежат одному временному плану, однако между ними не устанавливается временное отношение, а отношение противительности. Поэтому в клаузу, контрастируемую с предыдущей, всегда можно включить синтагму *насујројѝ ѿоѝе* и другие сходные синтагмы обладающие значением контрастного адвербиального определения, что не является возможным, когда речь идет о временном предложении с союзом *док*.